

ЗНАЧЕЊЕТО НА КОНТАКТОТ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА МЕЃУЕТНИЧКИТЕ ОДНОСИ ПОМЕЃУ ДЕЦАТА ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Ана Томовска-Мисоска¹

Универзитетот Американ Колеџ Скопје

Laura Taylor

Queen's University Belfast

Jocelyn Dautel

Queen's University Belfast

Risa Rylander

Queen's University Belfast

Кратка содржина

Разбирањето на механизмите за стимулирање позитивни ставови кон другата група е многу важно во општества кои биле погодени од конфликт. Република Северна Македонија сè уште се соочува со меѓуетнички тензии иако вооружената ескалација на конфликтот помеѓу етничките Македонци и етничките Албанци се случи во 2001. Оттогаш има многу интервенции пред сè базирани на контакт-хипотезата, но искуствата на децата од основните училишта не се доволно истражени. Овој труд се обидува да ја пополни таа празнина преку истражување на перцепциите за контакт и конфликт помеѓу децата и нивната врска со ставовите кон другата група. Во истражувањето беа користени сликовни ајтеми кои децата ги одговараа на iPad со користење на софтверот Qualtrics. Вкупно беа вклучени 194 деца на возраст од 6 до 11 години (M = 8.4). Примерокот беше составен од ученици од две двојазични училишта и притоа имаше скоро еднаква застапеност на двете етнички групи (45.9% Македонци, 54.1% Албанци) како и пол (57.7% женски, 42.3% машки). Резултатите од неколкуте регресивни анализи покажуваат дека квалитетот на контактот и бројот на другари од другата група се статистички значајно позитивно поврзани со ставовите кон другата група. Исто така, квалитетот на контактот и бројот на другари се статистички значајно позитивно поврзани со допадливоста, подготвеноста за заедничко дружење и доверба кон другата група, а перцепцијата на конфликт е негативно поврзана со довербата кон другата група. Иако ова истражување е спроведено на пригоден мал примерок укажува на потребата од долготраен, квалитетен контакт помеѓу децата од двете етнички групи за градење на подобри меѓуетнички односи.

Клучни зборови: *контакт, конфликт, ставови кон другата група, деца од основно училиште.*

¹ tomovska@uacs.edu.mk

Вовед

Промовирањето на меѓугрупно разбирање и подобрувањето на меѓуетничките односи е од големо значење за општествата кои биле соочени со насилна ескалација на меѓуетнички конфликт. Притоа менувањето на репертоарот на реакции на групите едни кон други е посочено како важен прекурзор на промените (Bar-Tal, 2013). Во такви околности станува особено важно да се разберат искуствата на децата со другата група и механизмите за промовирање на поинакви меѓуетнички односи, особено ако се има предвид дека децата мошне рано почнуваат да развиваат етнички идентитет (Nesdale et.al, 2004) и дури и да развиваат предрасуди (Aboud, et.al., 2012). Ова е уште понагласено во општества кои се соочиле со конфликти бидејќи во такви ситуации децата развиваат репертоар на реакции кон *группата* група на многу рана возраст (Bar-Tal, Diamond & Nessie, 2017; Connolly and Healy, 2004). Токму затоа, досега се развиени многу интервенции за промовирање на позитивни промени, а голем дел од нив се базираат на контакт-хипотезата (Kupermintz & Salomon, 2005). Наодите укажуваат на значењето на контактот во подобрување на меѓугрупните односи (Pettigrew & Tropp, 2006; Pettigrew, et.al., 2011), особено во општества каде што имало конфликт (Hughes, et.al., 2012; Hughes et.al., 2013). Сепак, голем дел од наодите се темелат на истражувања со возрастни луѓе или адолесценти, а многу мал дел ги разгледуваат искуствата на децата (Connolly, 2001; Tomovska Misoska, 2013). Токму затоа овој труд е фокусиран на разгледување на релациите помеѓу перцепцијата на конфликт, контактот и ставовите кон *группата* група како што се довербата, допадливоста и отвореноста за игра (дружење) со деца од *группата* група. Главната цел е да се разбере значењето на контактот во подобрувањето на меѓуетничките односи во општество коешто било соочено со насилна ескалација на меѓуетнички конфликт и коешто сè уште е соочено со поделби по етничка основа.

За да се постигне целта на истражувањето користени се податоци од деца на возраст од 6 до 11 години од Република Северна Македонија. Земјата е со мешан етнички состав при што најбројна заедница се Македонците, втората најбројна заедница се Албанците, а другите помали заедници се Роми, Турци, Срби и други. Притоа Албанците се најгусто населени во западните и северозападните делови на државата. Комуникацијата помеѓу двете најголеми етнички групи се карактеризира со недоверба, сомничавост и нетолеранција. Тензиите помеѓу групите ескалираа во 2001 во вооружен конфликт кој доведе до потпишување на Охридскиот рамковен договор, со кој на помалите етнички групи им беа дадени повеќе права. Сепак истражувањата покажува-

ат конзистентни наоди во поглед на позитивните перцепции за сопствената група и негативни перцепции за *гpyѓаџиџа* група (Jasari et al., 2005; Petroska-Beska & Kenig, 2002; Petroska-Beska, 2012). Иако се забележува тенденција на мало подобрување на односите, недовербата е забележителна кај двете групи и најголем дел од родителите Македонци и Албанци не би ги пратиле своите деца во училиште каде што *гpyѓаџиџа* група е мнозинство (Maleska, 2010). Она што е уште позагрижувачки се и ставовите на младите луѓе кај кои се забележува ниско ниво на доверба кон *гpyѓаџиџа* група и голема социјална дистанца (Topuzovska Latkovic et.al., 2013).

Образовниот систем во земјата е производ, но и де факто причинител на етничката поделеност во државата. Имено, користејќи ги законските можности учениците од различните етнички групи следат настава на нивниот мајчин јазик таму каде што има можност за тоа, што резултира со многу малку можности за контакт помеѓу учениците Македонци и учениците Албанци дури и во етнички мешаните општини (Myhrvold, 2005). Притоа дури и во мешаните општини има училишта со еден наставен јазик, а дури и во дел од училиштата каде што има повеќе наставни јазици учениците од различните наставни јазици (кога станува збор за македонски и албански) се поделени во различни смени и/или различни згради (Petrovska-Beska et.al., 2009). Истражувањата покажуваат дека образовниот систем нема доволно капацитет за промовирање на позитивни меѓуетнички интеракции и подобрување на меѓуетничките односи (Mickovska, Aleksova and Raleva, 2009; Petrovska-Beska et.al., 2009), а кај учениците сè уште се забележуваат етнички стереотипи (Petroska-Beska, 2012). Наставниците, родителите и учениците имаат амбивалентни ставови кон меѓусебен контакт и на контактот гледаат како на извор на конфликти, но се исто така свесни дека учениците треба меѓусебно да се запознаат и да соработуваат, а тоа е можно само доколку се во контакт (Petroska-Beska, 2012). Во такви околности постојат голем број на проекти чија цел е да го подбрат капацитетот на образовниот систем за подобрување на меѓуетничките односи, а голем дел од нив се базираат на организирање на меѓусебен контакт. Иако има подобрување во одредени аспекти како што е на пример подобро претставување на различните култури во иконографијата на училиштата (Petroska-Beska & Osmani, 2014) постои недостаток на истражувања како подобрувањата се рефлектираат на искуствата на децата особено на оние во одделенска настава во основно образование. Токму затоа ова истражување се фокусира на децата од 6 до 11-годишна возраст. Во продолжение ќе биде изложена теоретската рамка на истражувањето.

Конфликт, конфликт и меѓуетничките ставови кај децата

Во општествата кои биле соочени со насилна ескалација на меѓуетнички конфликт децата развиваат репертоар на ставови и реакции кон *друѓаџа* група кои во голема мерка ги рефлектираат гледиштата на нивната етничка група (Bar-Tal, et.al., 2017) дури и по завршувањето на насилствата (Ajdukovic & Corkalo Viruski, 2008). Во таква ситуација децата покажуваат силна интра-групна лојалност и намалена доверба кон *друѓаџа* етничка група (Ajdukovic & Corkalo Viruski, 2008). Во општествата погодени од конфликт повисокиот степен на предрасуди води кон помала желба за интергрупен контакт и поголема социјална дистанца (Binder et.al., 2009).

Еден од начините за подобрување на меѓуетничките односи и намалување на предрасудите е контактот. Вредноста на контактот е првпат нагласена од страна на Allport (1954) и во оригиналната формулација контакт-hipотезата предлага четири услови кои контактот треба да ги исполни за да се овозможи намалување на предрасудите не само кон поединците со кои стапуваме во контакт туку и кон целата група. Овие четири услови се: еднаков статус во рамките на ситуацијата во која се остварува контакт, заеднички цели, соработка при остварување на целите и институционална поддршка. Подоцнежните истражувања даваат силни докази за вредноста на контактот во промовирање на подобри меѓуетнички односи во различни услови, а една скорешна метаанализа (Pettigrew & Tropp, 2006) истакнува постоење на позитивни ефекти дури и кога четирите услови не се присутни иако ефектите се понагласени кога истите ги има. Сепак, во одредени услови секојдневните негативни контакт-ситуации може да ги поттикнат предрасудите кон *друѓаџа* група (Pettigrew, et.al., 2011). Истражувањата покажуваат дека и квантитетот (бројот на средби) и квалитетот (содржината на контактот, природата на средбите, емоционалните аспекти, нивото на задоволство на учесниците, споделувањето информации за групите, можноста за градење врски) на контактот се важни за позитивните ефекти (Binder et.al., 2009; Hewstone and Brown, 2005; Niens, Cairns & Hewstone, 2003). Наодите главно укажуваат дека поквалитетниот контакт промовира доверба, позитивни перцепции на *друѓаџа* група и преку тоа го поттикнува помирувањето во две земји соочени со насилна ескалација на конфликти (Северна Ирска и Јужна Африка) (Tropp, et.al., 2017). Позитивните ефекти на контактот се видливи дури и во предвидувањето на намери за иден контакт, при што довербата служи како медијатор, а ефектите се позабележливи кај мнозинските групи (Binder, et.al., 2009; McKeown & Psaltis, 2017).

Една од најважните и најпроучуваните варијабли, кои се особено важни за намалување на предрасудите и промоција на подобри меѓуетнички односи, е другарството/пријателството. Другарството е особено погодно за намалување на предрасудите бидејќи ја намалува анксиозноста и промовира емпатија и искреност па користејќи ги нив како медијатори се градат попозитивни ставови (Pettigrew & Troop, 2006; Pettigrew et.al., 2011; Turner et.al., 2013). Вакви позитивни ефекти се забележани кај ученици од средни училишта во Северна Ирска (Hughes et.al., 2013; Turner et.al., 2013) каде што контактот во етнички хетерогени училишта води до попозитивни групни норми за градење пријателски врски со *друѓаџија* група (Hughes et.al., 2013). Исто така најдено е дека организираниот контакт води до намалување на интегруппната анксиозност и подобрени ставови кон *друѓаџија* група, зголемена интергруппна доверба и тенденции за уште повеќе контакт со *друѓаџија* група кај ученици од средни училишта во Северна Ирска (Hughes, et.al., 2012).

Сепак, има недостаток на истражувања на оваа тема кога се работи за деца. Една метаанализа (Aboud et.al., 2012) ја истакнува важноста на контактот кај малите деца особено кога се работи за нивната тенденција за градење пријателски врски, а помалку кога се работи за нивните ставови, при што ефектите се повидливи кај децата кои се мнозинство. Сепак неколку автори наведуваат дека во општества кои биле соочени со насилан конфликт, децата на 11-годишна возраст веќе се зрели да го разберат и интерпретираат поширокиот контекст и дека интервенциите базирани на контакт треба да се темелат на нивните лични интерпретации на ситуацијата за контактот да биде успешен (Connolly and Maginn, 1999; Tomovska Misoska, 2013; Tomovska 2010). Имајќи предвид дека на 11 години децата се веќе свесни за многу аспекти на контекстот на односите помеѓу групите, станува особено важно да се утврди како да им се помогне на децата да изградат попозитивни меѓуетнички односи уште на порана возраст. Токму затоа овој труд се базира на искуствата на деца од првите одделенија на основното образование и се обидува да пронајде врски помеѓу некои варијабли поврзани со природата на меѓусебните контакти и интегруппните ставови. Целта на трудот е да ги истражи врските помеѓу ставовите кон *друѓаџија* група, претставени преку перцепциите на децата за нивото на меѓугруппна доверба, допадливоста на *друѓаџија* група и подготвеноста за заедничка игра со деца од *друѓаџија* група од една страна и квантитетот, квалитетот на контактот, бројот на пријатели/другари од *друѓаџија* група и перцепцијата за нивото на конфликт од другата страна. Притоа се очекува дека повеќе контакт, поквалитетен контакт и повеќе другари од *друѓаџија* група се поврзани со попозитивен став кон *друѓаџија* група, поголемо

ниво на доверба, поголема подготвеност за заедничка игра и поголемо ниво на допадливост за *друѓаџа* група. Од другата страна пак перцепцијата на конфликт се очекува да биде поврзана со понегативен општ став, пониско ниво на меѓугрупна доверба, помала допадливост за *друѓаџа* група и пониско ниво на подготвеност за заедничка игра.

Метод

Испитаници и испитаника

Истражувањето е спроведено во две училишта со мешан етнички состав од етнички мешани општини во Република Северна Македонија во периодот од јануари до мај 2018 година. Во едната општина Албанците се бројно мнозинство, додека во другата Македонците се бројно мнозинство за да се добие баланс на статусните разлики помеѓу групите на локално ниво. Во двете училишта наставата се одвива на македонски и албански јазик во етнички мешани смени.

Согласност за спроведување на истражувањето беше добиена од директорите на училиштата, од родителите и од самите деца. Вкупно беа вклучени 202 деца, од кои при анализа на податоците беа исклучени 8 деца (3 затоа што нивните родители не припаѓаа на ниту една од двете групи и 5 заради грешки во прибирање на податоците). Конечниот примерок од 194 може да се смета за балансиран по етничка основа: 45.9 % од испитаниците беа Македонци, а 54.1% беа Албанци. Примерокот имаше 57.5% деца од женски пол и 42.3% деца од машки пол на возраст од 6 до 11 години при што просечната возраст беше 8.4 години ($M = 8.4, SD = 1.4$).

Податоците беа прибрани користејќи сликовни ајтеми на кои децата одговараа со помош на посебно обучени лица користејќи го софтверот Qualtrics на iPad. Децата работеа во тивка просторија во 15-минутни сесии „еден на еден“. Секоја задача почнуваше со кратка презентација на задачата и објаснување дека не постојат точни и погрешни одговори и децата имаа можност да поставуваат прашања за појаснување пред да почнат. Во текот на истражувањето децата добиваа награди („стикери“, гуми, моливи) по завршување на секој дел.

Инструменти

За мерење на аспектите на контактот користени беа три ајтеми. Првиот ајтем беше за мерење на квантитетот на контактот. За мерење на истиот беше

користена 5-степенна Ликертова скала при што одговорите беа во облик на часовник кој мери време, а децата одговараа колку време поминуваат со деца од *друѓаџија* етничка група. Вториот ајтем беше за мерење на квалитетот на контактот со користење на 4-степенна скала во која се користеа палци спуштени надолу или подигнати нагоре за децата да искажат колку се лоши или добри нивните искуства со *друѓаџија* етничка група. Последниот ајтем се однесуваше на бројот на другари/пријатели од *друѓаџија* група и користеше четиристепена скала преку прикажување на различни множества на луѓе. Повисоките скорови укажуваат на попозитивни тенденции поврзани со контактот, а мерките се адаптирани од претходно истражување во Северна Ирска (Tausch et.al., 2007). За да се добие воедначеност на скалите скоровите беа трансформирани во пропорции од максималната вредност на скалата.

За мерење на ставовите кон *друѓаџија* група, на децата им беа претставени четири фиктивни ликови со ист пол и друга етничката припадност од таа на испитаникот. Секој лик носеше маичка со знамето кое таа етничка група вообичаено го користи. Потоа истражувачот претставуваше четиристепена скала користејќи спуштени или подигнати палци за секој од трите ајтеми: колку ти се допаѓаат децата од *друѓаџија* група (допадливост); колку им веруваш (доверба) и колку би сакал/а да си играш со нив (подготвеност за заедничка игра/дружење). Овој инструмент беше адаптиран од истражувањата на Nesdale et.al. (2009). Скоровите за секој ајтем беа повторно трансформирани во пропорции и потоа беше пресметан вкупен скор кој изразува општ став кон *друѓаџија* група. Повисоките скорови укажуваат на попозитивни тенденции и попозитивен општ став.

За мерење на перцепцијата на интеретнички конфликт на децата им беше претставена сцена на две деца со ист пол како и испитаниците, кои се борат за играчка. Оваа сцена беше претставена како пример за „конфликт“. Потоа децата беа прашани: „Колку според тебе има конфликти помеѓу Македонците и Албанците во нашата земја?“ Испитаниците одговараа на петстепенна скала со користење балони при што повисоките скорови укажуваат на повеќе конфликт. Оваа мерка беше преземена од истражувањето на Dautel (2012).

Резултати

За истражување на врските помеѓу варијаблите од интерес е искористена регресивна анализа. Притоа беа направени четири различни регресивни анализи при што критериумски варијабли беа општиот став кон *друѓаџија*

група, допадливоста, довербата и подготвеноста за заедничка игра. Во секоја равенка предиктори беа варијаблите кои се однесуваат на перцепциите за различните аспекти на контактот и перцепциите за степенот на конфликт помеѓу групите.

Првата регресија ја разгледуваше врската помеѓу трите аспекти на контактот и перцепцијата на конфликт како предиктори и општиот став кон *груѓаџа* група како критериумска варијабла. Резултатите прикажани во табела 1 укажуваат дека моделот објаснува 26 % ($R^2 = 0.26$) од варијансата на критериумската варијабла и целиот модел е статистички значаен ($F(4.176) = 15.79$, $p < .01$). Од резултатите може да се види дека само перципираниот квалитет на контактот ($\beta = .36$, $p < .01$) и бројот на другари/пријатели од *груѓаџа* група ($\beta = .28$, $p < .01$) се статистички значајни предиктори на општиот став кон *груѓаџа* група.

Табела 1. Резултати од мултипла регресивна анализа за општ став кон *груѓаџа* група

	B	SE	β	t	Sig	Tolerance	VIF
(Константа)	.25	.06		4.19	.00		
Квантитет на контакт	.10	.09	.08	1.15	.25	.90	1.11
Квалитет на контакт	.27	.05	.36	5.45	.00	.96	1.04
Игра/дружење	.31	.08	.28	3.99	.00	.87	1.15
Конфликт	-.01	.01	-.06	-.99	.32	.99	1.01

Забелешка. $R = .51$, $R^2 = .26$, $F(4.176) = 15.79$, $p < .01$

Останатите регресивни равенки ги разгледуваа врските помеѓу различните аспекти на интергрупните ставови како критериумски варијабли и контактот и конфликтот како предиктори. Првата од овие равенки беше насочена кон степенот на допадливост на *груѓаџа* група. Вклучувањето на сите предикторски варијабли објаснува околу 24 % од варијансата ($R^2 = .24$) допаѓањето и моделот е статистички значаен ($F(4.176) = 14.03$, $p < 0.01$). Резултатите од тестирањето на моделот се прикажани во табела 2. Резултатите исто така укажуваат дека само квалитетот на меѓусебниот контакт ($\beta = .38$, $p < .01$) и бројот на другари/пријатели ($\beta = .22$, $p < .01$) се статистички значајни предиктори на тоа колку на децата им се допаѓаат припадниците на *груѓаџа* етничка група.

Табела 2. Резултати од мултипла регресивна анализа за допадливост

	B	SE	β	t	Sig	Tolerance	VIF
(Константа)	.12	.08		1.52	.13		
Квантитет на контакт	.19	.12	.12	1.68	.09	.90	1.11
Квалитет на контакт	.38	.07	.38	5.59	.00	.96	1,04
Другарство	.32	.10	.22	3.16	.00	.87	1.15
Конфликт	-.00	.02	-.00	-.02	.98	.99	1.01

Забелешка. $R = .49$, $R^2 = .24$, $F(4.176) = 14.03$, $p < .01$

Посебна регресивна анализа беше направена за меѓуетничката доверба како критериумска варијабла. Резултатите прикажани во табела 3 покажуваат дека моделот е статистички значаен ($F(4.176) = 9.12$, $p < 0.01$) и објаснува 17 % ($R^2 = .17$) од варијансата на меѓуетничката доверба. Регресивните коефициенти укажуваат дека квалитетот на контактот ($\beta = .22$, $p < .01$) и бројот на другари/пријатели од *друѓаџа* група ($\beta = .26$, $p < .01$) се статистички значајни предиктори на меѓуетничката доверба и помеѓу тие два предиктори и критериумската варијабла постои позитивна врска. Перцепцијата на конфликт пак е статистички значајно негативно поврзана со меѓуетничката доверба ($\beta = -.16$, $p < .05$).

Табела 3. Резултати од мултипла регресивна анализа за меѓуетничка доверба

	B	SE	β	t	Sig	Tolerance	VIF
(Константа)	.38	.079		4.78	.00		
Квантитет на контакт	.01	.116	.00	.051	.96	.91	1.11
Квалитет на контакт	.21	.066	.22	3.16	.00	.96	1.04
Другарство	.36	.100	.26	3.59	.00	.87	1.15
Конфликт	-.04	.015	-.16	-2.25	.03	.99	1.01

Забелешка. $R = .42$, $R^2 = .17$, $F(4.176) = 9.12$, $p < .01$

Последната регресивна анализа беше изготвена за подготвеноста за заедничка игра (дружење) со припадниците на *друѓаџа* етничка група како критериумска варијабла. Резултатите се прикажани во табела 4. Како што може да се види моделот објаснува 11 % од вкупната варијанса на критериумската

варијабла и е статистички значаен ($F(4.176) = 5.19, p < 0.01$). Перципираниот квалитет на контактот ($\beta = .23, p < .01$) и бројот на другари/пријатели ($\beta = .16, p < .05$) се статистички значајни предиктори на подготвеноста за заедничка игра со децата од *друѓаџија* етничка група.

Табела 4. Резултати од мултипла регресивна анализа за подготвеноста за заедничка игра (дружење)

	B	SE	β	t	Sig	Tolerance	VIF
(Константа)	.25	.09		2.88	.00		
Квантитет на контакт	.13	.13	.08	1.01	.31	.90	1.11
Квалитет на контакт	.23	.07	.23	3.21	.00	.96	1.05
Другарство	.24	.11	.16	2.15	.03	.87	1.15
Конфликт	-.00	.02	-.00	-.05	.96	.99	1.01

Забелешка. $R = .36, R^2 = .11, F(4.176) = 5.19, p < .01$

Дискусија

Овој труд е насочен кон разбирање на врската помеѓу перцепцијата конфликт, различните аспекти на меѓуетнички контакт и меѓуетничките ставови на децата од 6 до 11-годишна возраст од Република Северна Македонија. Претходните истражувања укажуваат дека контактот има голем потенцијал за промовирање на позитивни меѓуетнички ставови и односи во општества кои биле соочени со насилна ескалација на меѓуетнички конфликт. Сепак гледиштата на децата се ретко земени предвид, што го прави ова истражување особено значајно во разбирањето на механизмите за градење на подоби меѓуетнички односи кај децата во ваквите општества.

Резултатите од регресивните равенки даваат само делумна потврда на очекувањата. Имено перцепцијата на конфликт е статистички значајно поврзана само со меѓуетничката доверба и тоа помеѓу нив постои негативна врска, а не е поврзана со ниту една друга критериумска варијабла. Тоа значи дека перцепцијата на повеќе конфликт помеѓу двете етнички групи е поврзана со пониско ниво на меѓуетничка доверба. Наодот за негативна врска помеѓу довербата и перцепцијата на конфликт е во согласност со наодите на другите истражувања (Ajdukovic & Corakalo Biruski, 2008).

Она што треба да се истакне е дека во истражувањето не е најдена статистички значајна поврзаност помеѓу квантитетот на контакт и критериумските варијабли што не е во согласност со претходните наоди

(Binder et.al., 2009; Hewstone and Brown, 2005; Niens, Cairns & Hewstone, 2003). Ова може да се должи на искуството на многу случајни средби помеѓу децата во двете училишта каде што тие немаат можност за вистински контакт и меѓусебно запознавање, туку само се разминуваат едни со други, при што таквите случајни средби самите деца не ги поврзуваат со меѓусебните односи ниту пак со односите меѓу двете групи.

Резултатите од истражувањето укажуваат на важноста на квалитетот на контактот и бројот на другари/пријатели кои децата ги имаат од *гругајиа* етничка група за градење на попозитивни ставови кон *гругајиа* група. Перцепцијата на поквалитетен контакт е статистички значајно и позитивно поврзана со ставот кон *гругајиа* група, допадливоста на *гругајиа* група, меѓуетничката доверба и подготвеноста за игра со децата од *гругајиа* етничка група. Ова значи дека перцепцијата на поквалитетен контакт е поврзана со поголем степен на допадливост на *гругајиа* етничка група, поголема доверба кон *гругајиа* етничка група и поголема подготвеност за заедничка игра како и попозитивен општ став кон *гругајиа* група. Наодите исто така укажуваат дека децата кои имаат повеќе другари/пријатели од *гругајиа* етничка група искажуваат и поголема допадливост кон припадниците на *гругајиа* група, повисока меѓуетничка доверба и поголема подготвеност за игра со нивните врстници од *гругајиа* етничка група. Ваквите наоди се во согласност со наодите од претходните истражувања (Binder et.al., 2009; Hewstone and Brown, 2005; Hughes et.al., 2012; Niens, Cairns & Hewstone, 2003; Pettigrew et.al., 2011; Tropp et.al., 2017).

Иако истражувањето е со ограничен обем и примерокот е составен само од деца кои доаѓаат од две училишта со мешан етнички состав, истото е значајно како едно од ретките чиј фокус се деца на возраст од 6 до 11 години. Идните истражувања би требало да вклучуваат испитаници од различни делови од земјата за да се отслика диверзитетот на етничкиот состав на училиштата и општините во кои децата живеат и да се добие слика што се случува во различни услови. Исто така следните истражувања би требало да имаат и квалитативен аспект за да се добие посоодветен увид во искуствата на децата при меѓусебен контакт.

Наодите на истражувањето укажуваат на важноста на контактот за подобрување на меѓуетничките односи кај децата од одделенска настава во основните училишта. Истражувањето исто така укажува на потребата од внимателно планирање на интервенциите базирани на контакт за да се овозможи децата да имаат позитивни искуства со нивните врстници од *гругајиа* етничка група бидејќи квалитетот на контактот е важен аспект за подобрување

на меѓуетничките односи кај децата. На децата исто така треба да им се овозможат услови за градење пријателски и другарски врски бидејќи ваквите врски се особено важни за градењето на позитивни ставови кон *гругајиа* етничка група заради можноста за деиндивидуализација и персонализација на контактот. Ова значи дека ситуациите на контакт треба да им овозможат на децата меѓусебно запознавање и можности за разговор на теми кои им се од интерес (Connolly and Maginn, 1999; Tomovska Misoska, 2013; Tomovska, 2010) во атмосфера која ќе овозможи градење блискост и пријателски врски.

Литература

- Aboud, F.E., Tredoux, C., Tropp, L.R., Brown, C.S., Niens, U., Noor, N.M. and Una Global Evaluation Group. (2012). Interventions to reduce prejudice and enhance inclusion and respect for ethnic differences in early childhood: A systematic review. *Developmental Review*, 32, 307-336. <http://dx.doi.org/10.1016/j.dr.2012.05.001>.
- Ajdukovic, D. & Corkalo Biruski, D. (2008). Caught between the ethnic sides: Children growing up in a divided post-war community. *International Journal of Behavioral Development*, 34 (4), 337-347. <http://dx.doi.org/10.1177/0165025408090975>.
- Bar-Tal, D. (2013). *Intractable Conflicts: Socio-Psychological Foundations and Dynamics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bar-Tal, D., Diamond, A.H. & Nasie, M. (2017). Political socialization of children in intractable conflicts: Conception and evidence. *International Journal of Behavioral Development*, 41 (3), 415-425. <http://dx.doi.org/10.1177/0165025416652508>.
- Binder, J., Zagefka, H., Brown, R., Funke, F., Kessler, T., Mummendey, A., Maquil, A., Demoulin, S. and Leyens, J.P. (2009). Does Contact Reduce Prejudice or Does Prejudice Reduce Contact? A Longitudinal Test of the Contact Hypothesis Among Majority and Minority Groups in Three European Countries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96 (4), 843-856. <http://dx.doi.org/10.1037/a0013470>.
- Connolly, P. (2000). What now for the contact hypothesis? Towards a new research agenda. *Race, Ethnicity and Education*, 3(2), 169-193.
- Connolly, P., & Healy, J. (2004). *Children and the conflict in Northern Ireland: The experiences and perspectives of 3-11 year olds*. Belfast: Office of the First Minister and Deputy First Minister.
- Dautel, J. (2012). The cost of Conflict: Children's Reasoning about Ethno-religious Identity in Northern Ireland. *Perspectives on Europe*, 42 (2), 74 - 78.
- Hewstone, M., & Brown, R. (2005). An integrative theory of intergroup contact. In M.P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology vol. 37* (pp. 255-343). Oxford: Elsevier Academic Press.
- Hughes, J., Campbell, A., Lolliot, S., Hewstone, M. and Gallagher, T. (2013). Inter-group contact at school and social attitudes: evidence from Northern Ireland. *Oxford Review of Education*, 39 (6), 761-779. <http://dx.doi.org/10.1080/03054985.2013.857595>.
- Hughes, J., Lolliot, S., Hewstone, M., Schmid, K. and Carlisle, K. (2012). Sharing Classes between Separate Schools: a mechanism for improving inter-group relations in Northern Ireland?. *Policy Futures in Education*, 10 (5), 528-539. <https://doi.org/10.2304/pfie.2012.10.5.528>.

- Jasari, H., Kadriu, V., Pajaziti, A., Piperkoska, B., Mahmudi, S., & Murati, H. (2005). Presentation of the other in the media. In S. Markovska, V. Davcev, & D. Kolar-Panov (Eds.), *Researching otherness: Aspects of otherness from the perspective of certain higher education disciplines in the Republic of Macedonia*, 389-447. Skopje: Foundation Open Society Institute Macedonia. (in Macedonian).
- Kupermintz, H., & Salomon, G. (2005). Lessons to be learned from research on peace education in the context of intractable conflict. *Theory into Practice*, 44(4), 293-302.
- Maleska, M. (2010). Interethnic relations in Macedonia: People Centred Analysis, *New Balkan Politics*, 12. Retrieved 5 July 2017 from: <http://www.newbalkanpolitics.org.mk/cat/issue-12-2010/140>.
- McKeown, S., & Psaltis, C. (2017). Intergroup contact and the mediating role of intergroup trust on outgroup evaluation and future contact intentions in Cyprus and Northern Ireland. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 23(4), 392-404. <http://dx.doi.org/10.1037/pac0000275>.
- Mickovska, G., Aleksova, A. and Mickovska Raleva, A (2011). *Report of the Baseline Study*. Macedonian Civic Education Center.
- Myhrvold, R. (2005). *Former Yugoslav Republic of Macedonia: Education as a political phenomenon*. Oslo: Norwegian Centre for Human Rights. Retrieved 30 November 2019 from: <https://www.jus.uio.no/smr/english/about/programmes/nordem/publications/2005/0405.pdf>.
- Nesdale, D., Durkin, K., Maass, A. & Griffiths, J. (2004). Group status, outgroup ethnicity and children's ethnic attitudes. *Applied Developmental Psychology*, 25, 237-251. <http://dx.doi.org/10.1016/j.appdev.2004.02.005>.
- Nesdale, D., Milliner, E., Duffy, A., & Griffiths, J. (2009). Group Membership, Group norms, Empathy and Young Children's Intentions to Aggress. *Aggressive Behaviour*, 35, 244-258.
- Niens, U., Cairns, E., & Hewstone, M. (2003). Contact and conflict in Northern Ireland. In O. Hargie & D. Dickson (Eds.), *Researching the troubles: Social science perspectives on the Northern Ireland conflict* (pp. 123-139). Edinburgh: Mainstream.
- Petroska-Beska, V. (2012) *Baseline research regarding the interethnic integration in education*. Retrieved 30 November 2019 from: http://pmio.mk/wp-content/uploads/2013/04/IIEP-BASELINE-STUDY_ENG.pdf
- Petroska-Beska, V., & Kenig, N. (2002). The image of the ingroup and the other ethnicity of the students at the faculty for education in Skopje. *Annual Compilation of the Faculty of Philosophy University "SS Cyril and Methodius" – Skopje*, 55, 105-124. (in Macedonian).

- Petroska-Beska, V. and Osmani, S. (2015). *Report from the electronic survey on the implementation of IIEP*. Retrieved 30 November 2019 from: <http://pmio.mk/wp-content/uploads/2016/03/electronic-survey-report-2015-en.pdf>.
- Petroska-Beska, V., Najcevska, M, Kenig, N., Ballazhi, S. & Tomovska, A., (2009). *Multiculturalism and inter-ethnic relations in education*. Skopje: UNICEF Country Office.
- Pettigrew, T. F. & Tropp, L. R. (2006). A Meta-Analytic Test of Intergroup Contact Theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90 (5), 751-783. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751>.
- Pettigrew, T.F., Tropp, L. R., Wagner, U. and Christ. O. (2011). Recent advances in intergroup contact theory. *International Journal of Intercultural Relations*, 35, 271-280. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijintrel.2011.03.001>.
- Tausch, N., Tam, T., Hewstone, M., Kenworthy, J., & Cairns, E. (2007). Individual-level and group-level mediators of contact effects in Northern Ireland: The moderating role of social identification. *British Journal of Social Psychology*, 46(3), 541-556
- Tomovska Misoska, A. (2013). Giving children space to express themselves: exploring children's views and perspectives of contact programmes in Northern Ireland and the Republic of Macedonia. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 44 (5), 778-800, <http://dx.doi.org/10.1080/03057925.2013.792665>.
- Tomovska, A. (2010). Contact as a tool for peace education? Reconsidering the contact hypothesis from the children's perspectives. *Journal of Peace Education*, 7 (2), 121-138. <http://dx.doi.org/10.1080/17400201.2010.498993>.
- Topuzovska Latkovic, M., Borota Popovska, M., Serafimovska, E. and Cekic, A. (2013) *Youth Study Macedonia 2013*. Skopje: Friedrich Ebert Stiftung. Retrieved 5 July 2018 from: <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47262199/Ex-rep-yug-Macedoine-FES.pdf/6525abd1-f1db-4848-9a5b-a29ee884edb9>.
- Tropp, L.R., Hawi, D.R., O'Brien, T. C., Gheorghiu, M., Zetes, A., & Butz, D. A. (2017). Intergroup Contact and the Potential for Post-Conflict Reconciliation: Studies in Northern Ireland and South Africa. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 23 (3), 239-249. <http://dx.doi.org/10.1037/pac0000236>.
- Turner, R. N., Tam, T., Hewstone, M., Kenworthy, J. & Cairns, E. (2013). Contact between Catholic and Protestant Schoolchildren in Northern Ireland. *Journal of Applied Social Psychology*, 43, E216-E228. <http://dx.doi.org/10.1111/jasp.12018>.

THE IMPORTANCE OF CONTACT IN PROMOTING BETTER INTERETHNIC RELATIONS AMONG PRIMARY AGED CHILDREN

Ana Tomovska-Misoska
Laura Taylor
Jocelyn Dautel
Risa Rylander

Abstract

Understanding the mechanisms through which more positive attitudes towards the outgroup can be stimulated is very important in conflict affected societies. Republic of North Macedonia is still struggling with interethnic tensions although the violent outburst of the conflict between ethnic Macedonians and ethnic Albanians happened in 2001. A number of interventions mostly based on the contact hypothesis have been undertaken, but the experiences of primary aged children have rarely been taken in perspective. This paper tries to bridge the gap by looking at the perceptions of contact and conflict among primary aged children and their relations with outgroup attitudes. The study used play-like items that children filled on iPads via Qualtrics. A total of 194 children aged 6 to 11 ($M = 8.4$) participated in the research. The sample was taken from two schools with mixed language of instruction and was balanced for ethnicity (45.9% Macedonian, 54.1% Albanian) as well as gender (57.7% female, 42.3% male). The results of the series of regression analysis show that contact quality and number of friends are significantly correlated with overall positive outgroup attitudes. In addition, contact quality and number of friends are significantly correlated with outgroup liking, willingness to play and outgroup trust and perception of conflict is negatively correlated with outgroup trust. Although limited in scope the study accentuates the need for longer lasting, meaningful contact between children from both ethnic groups for building better interethnic relations.

Keywords: *contact, conflict, intergroup attitudes, primary aged children*